

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผล การวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น
2. เพื่อ เปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นที่มีคอบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู และคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นระดับเขตพัฒนาชุมชน ประจำปี 2530-2531 ทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 214 คน ซึ่งแยกได้ดังนี้

1.1 ประชากรที่เป็นครู ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นหรือมีเขตรับผิดชอบของโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นทั้งหมด 9 โรงเรียน จำนวน 128 คน

1.2 ประชากรที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 86 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามของครู ชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งแบบสอบถามแต่ละชุดประกอบด้วย 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การสาธารณสุข และการเมือง การปกครอง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าชนิด 5 คำถาม

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าชนิด 5 คำตอบ และส่วนที่ 2 เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามลำดับขั้นตอนนี้ คือ ศึกษาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วสร้างเป็นแบบสอบถามขึ้น 2 ชุด นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบข้อบกพร่องและความตรงตามเนื้อหา ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับครูและคณะกรรมการหมู่บ้านที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 17 คน ทาค่าความเที่ยงของแบบสอบถามและนำไปใช้จริงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และ อธิบดีกรมการปกครอง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามแก่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มประชากร ซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำคำตอบจากแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS) ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าร้อยละ

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม การสาธารณสุข และการเมือง การปกครอง โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลระหว่างการวิจัยของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

4.4 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดอันดับความสำคัญของปัญหา ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู จะนำมารวบรวมสรุปและแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 ครู ครูที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 128 คน เป็นชาย 52 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 เป็นหญิง 76 คน คิดเป็นร้อยละ 59.4 ในบรรดาครูทั้งหมดนี้ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มากที่สุด คือ 74 คน คิดเป็นร้อยละ 57.8 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 17.2 เมื่อจำแนกตำแหน่งหน้าที่ในโรงเรียนจะเป็นผู้บริหารโรงเรียน 1.3 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 เป็นครูปฏิบัติการสอน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 89.8 วุฒิการศึกษาสูงสุดของครูมีวุฒิปริญญาตรีมากที่สุด คือ 95 คน คิดเป็นร้อยละ 74.2 รองลงมาคือ วิทย.ม.หรือเทียบเท่า ร้อยละ 12.5 ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 11-15 ปี คือ 45 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 รองลงมาคือมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 32.0 มีภูมิลำเนาที่เกิดอยู่ในอำเภอเดียวกันกับที่โรงเรียนตั้งอยู่มากที่สุดคือ 67 คน คิดเป็นร้อยละ 52.3 รองลงมาคือมีภูมิลำเนาที่เกิดอยู่ในจังหวัดอื่น ร้อยละ 24.2 ครูส่วนใหญ่ข้อย้ายหรือโอนมาจากโรงเรียนอื่น คือ 94 คน คิดเป็นร้อยละ 73.4 รองลงมาเริ่มรับราชการที่โรงเรียนนี้เป็นแห่งแรก ร้อยละ 25.8 และครูส่วนใหญ่ ร้อยละ 48.4 มีจำนวนชั่วโมงที่สอนต่อสัปดาห์ 21-25 ชั่วโมง รองลงมา ร้อยละ 27.3 มีจำนวนชั่วโมงที่สอนต่อสัปดาห์มากกว่า 25 ชั่วโมง

1.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 86 คน เป็นชาย 75 คน คิดเป็นร้อยละ 87.2 เป็นหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 ในบรรดาคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดนี้ เป็นผู้ที่มียุระระหว่าง 41-50 ปี มากที่สุด คือ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 รองลงมามีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 29.1 เมื่อจำแนกตำแหน่งหน้าที่ในคณะกรรมการหมู่บ้าน จะเป็นกรรมการมากที่สุดคือ 35 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7 รองลงมาเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ร้อยละ 24.4 วุฒิการศึกษาสูงสุดของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีวุฒิ ป.4-ป.7 มากที่สุดคือ 66 คน คิดเป็นร้อยละ 76.7 รองลงมาวุฒิ ม.ศ.1-ม.ศ.5 หรือเทียบเท่า ร้อยละ 19.8 มีภูมิลำเนาที่เกิดอยู่ในหมู่บ้านนี้มากที่สุดคือ 61 คน คิดเป็นร้อยละ 70.9 รองลงมามีภูมิลำเนาที่เกิดอยู่ในจังหวัดอื่น ร้อยละ 29.3 และคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ 26 ปีขึ้นไป คือ 63 คน คิดเป็นร้อยละ 73.3 รองลงมา มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ระหว่าง 21-25 ปี ร้อยละ 12.8

2. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น ปราบกฏผลดังนี้

2.1 การรับรู้ของครู

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษารวมทุกด้าน ครูรับรู้ว่ ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุดคือ ด้านการสาธารณสุข ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมาคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.76$) ด้านการเมืองการปกครอง ($\bar{X} = 3.73$) และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ($\bar{X} = 3.08$) ตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณารายละเอียดของกิจกรรมในแต่ละด้าน พบว่า

1) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ครูรับรู้ว่ ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) เมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากมีเพียงกิจกรรมเดียวคือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้เรื่องสหกรณ์ เช่น การจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน เพื่อให้เด็กเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ($\bar{X} = 4.18$) นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นกิจกรรมการจัดทำแผ่นป้ายแสดงข้อมูลเกี่ยวกับราคาผลผลิตและตลาดจำหน่าย ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.48$)

2) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสังคมและวัฒนธรรม ครูรับรู้ว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากมี 8 กิจกรรม นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 5) กิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุด คือ การร่วมมือกับประชาชนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันครู เป็นต้น ($\bar{X} = 4.41$) และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับต่ำสุดคือ การจัดให้มีการศึกษาอบรมสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับการป้องกันภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน เช่น อัคคีภัย อุทกภัย โจรภัย ($\bar{X} = 2.91$)

3) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการสาธารณสุข ครูรับรู้ว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเพื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมก็พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม เช่นกัน (ตารางที่ 6) กิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุดคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชน ($\bar{X} = 4.13$) และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับต่ำสุดคือ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจัดอบรม แนะนำความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในชุมชนในเรื่องการไ้ยาและการจัดตั้งกองทุนยา ($\bar{X} = 3.71$)

4) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการเมืองการปกครอง ครูรับรู้ว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีเพียงกิจกรรมเดียวที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือ การร่วมในการไกล่เกลี่ยหรือระงับเหตุในกรณีชาวบ้านเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันเองหรือกับทางราชการ ($\bar{X} = 3.09$) นอกนั้นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 7)

2.2 การรับรู้ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาทุกด้าน คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุข ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.04$) ด้านการเมืองการปกครอง ($\bar{X} = 3.88$) และด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ($\bar{X} = 3.47$) ตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณารายละเอียดของกิจกรรมในแต่ละด้านพบว่า

1) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากมี 6 กิจกรรม นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 8) กิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุดคือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้เรื่องสหกรณ์ เช่นการจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ($\bar{X} = 4.24$) และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับต่ำสุดคือ การจัดทำแผ่นป้ายแสดงข้อมูลเกี่ยวกับราคาผลผลิตและตลาดจำหน่าย ($\bar{X} = 2.81$)

2) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสังคมและวัฒนธรรม

คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีเพียงกิจกรรมเดียวที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การร่วมมือกับประชาชนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงผลงานถึงความกตัญญูคุณงามความดีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันครู เป็นต้น ($\bar{X} = 4.71$) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ยกเว้นกิจกรรมการจัดให้มีการศึกษาอบรมสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมืองกันภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน เช่น อัคคีภัย อุทกภัย โจรภัย ($\bar{X} = 3.41$) และกิจกรรมการส่งเสริมการพักผ่อนหย่อนใจให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดเดินทางท่องเที่ยวนอกสถานที่ ($\bar{X} = 2.87$) ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

3) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการสาธารณสุข คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมก็พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกกิจกรรมเช่นกัน (ตารางที่ 10) กิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับสูงสุดคือ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการมืองกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชน ($\bar{X} = 4.33$) และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติในอันดับต่ำสุด คือ การเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมืองกันและรักษาโรคต่าง ๆ ที่มีมักจะเกิดในชุมชน ($\bar{X} = 3.71$)

4) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการเมืองการปกครอง

คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีเพียงกิจกรรมเดียวที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การเป็นกรรมการใน

การเลือกตั้งของชุมชนและของชาติ เช่น การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตลอดจนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ($\bar{X} = 4.51$) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ยกเว้นกิจกรรมร่วมในการใกล้เคียงหรือระดับ เหตุในการมีชาวบ้านเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันเองหรือกับทางราชการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$)

3. เปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู ปรากฏผลดังนี้

ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูรวมทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 2 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนด้านการสาธารณสุขและด้านการเมืองการปกครอง ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อแยกพิจารณารายละเอียด ผลการเปรียบเทียบกิจกรรมในแต่ละด้าน พบว่า

1) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านเศรษฐกิจและอาชีพตามการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 5 กิจกรรมคือ กิจกรรมข้อ 1, 4, 5, 7 และ 10 และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมข้อ 3, 6, 9 และ 12 (ตารางที่ 14) โดยคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าการมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในกิจกรรมดังกล่าวมากกว่าที่ครูรับรู้ทั้ง 9 กิจกรรมนอกนั้นครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสังคมและวัฒนธรรมตามการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมข้อ 1, 4, 5, 6 และ 9 และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมข้อ 2, 3, 11 และ 12 (ตารางที่ 15)

โดยคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในกิจกรรมดังกล่าวมากกว่าที่ครูรับรู้ทั้ง 9 กิจกรรม กิจกรรมนอกนั้นครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการสาธารณสุขตามการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 กิจกรรมคือ กิจกรรมข้อ 5 และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมข้อ 7 และ 8 (ตารางที่ 16) โดยคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในกิจกรรมดังกล่าวมากกว่าที่ครูรับรู้ทั้ง 3 กิจกรรม ส่วนกิจกรรมนอกนั้นครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการเมืองการปกครองตามการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 1 กิจกรรมคือ กิจกรรมข้อ 7 และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อยู่ 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมข้อ 8 (ตารางที่ 17) โดยคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในกิจกรรมดังกล่าวมากกว่าที่ครูรับรู้ทั้ง 2 กิจกรรม ส่วนกิจกรรมนอกนั้นครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู และข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข้ปัญหา

4.1 ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาารวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.26, 2.09$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านก็ยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันอีกว่ามีเพียงปัญหาด้านงบประมาณเท่านั้นที่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45, 3.35$) นอกนั้นอยู่ในระดับน้อย

เมื่อแยกพิจารณารายละเอียดของปัญหาและอุปสรรคในแต่ละด้านพบว่า

1) ปัญหาด้านประชาชน เป็นปัญหาที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.44, 2.02$) ปัญหาและอุปสรรคที่ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดในด้านนี้คือ ประชาชนในชุมชนมีระดับความรู้แตกต่างกัน ($\bar{X} = 2.92, 2.48$) ส่วนที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ ประชาชนไม่ศรัทธาในตัวครูหรือบทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 1.74, 1.56$)

2) ปัญหาด้านครู เป็นปัญหาที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.96, 1.83$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละปัญหาก็คพบว่า ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ เช่นกัน ปัญหาและอุปสรรคที่ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดในด้านนี้คือ ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน ($\bar{X} = 2.99, 2.26$) ส่วนที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ ครูส่วนหนึ่งประพฤติดคนไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชน ($\bar{X} = 1.57, 1.63$)

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการทำงาน เป็นปัญหาที่ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.95, 2.06$) ปัญหาและอุปสรรคที่ครูมีความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดในด้านนี้คือ ขาดการประสานงานของหน่วยราชการในการประสานแผน ประสานกิจกรรม และเวลาในการทำงานพัฒนาชุมชน ($\bar{X} = 2.13$) ส่วนที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ($\bar{X} = 1.76$) แต่ปัญหาและอุปสรรคที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดในด้านนี้คือ เป็นท้องถิ่นที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ที่ดิน ที่เหมาะสมกับการเกษตร ป่าไม้ ฯลฯ ($\bar{X} = 2.80$) ส่วนที่เห็นว่าเป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ อาคารสถานที่ของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการชักชวนประชาชนให้เข้ามาแสวงหาความรู้ และให้บริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน ($\bar{X} = 1.71$)

4) ปัญหาด้านงบประมาณ เป็นปัญหาที่ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45, 3.35$) และเป็นปัญหาที่สำคัญอันดับแรกในบรรดาปัญหาทุก ๆ ด้าน ปัญหาและอุปสรรคที่ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดในด้านนี้คือ ขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

($\bar{X} = 3.77, 3.62$) รองลงมาคือ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนไม่เหมาะสมกับกิจกรรมหรือฤดูกาล ($\bar{X} = 3.12, 3.08$)

นอกจากนี้ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เสนอข้อปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มเติมมาดังนี้คือ ประชาชนหมกมุ่นอยู่กับอามายมุขต่าง ๆ ชาคผู้นำที่เหมาะสมในการพัฒนา ประชาชนมีความเชื่อและค่านิยมแบบเก่า ๆ ประชาชนขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ ประชาชนไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการพัฒนา เศรษฐกิจของครูไม่ดีและสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ทำให้ชาคขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานชาคครูวิชาชีพด้านต่าง ๆ ที่จะเข้าไปส่งเสริมอาชีพหรือให้ความรู้แก่ชุมชน ชาคผู้นำครูในการทำงานพัฒนาชุมชน ครูในท้องถิ่นมักมีการใช้จ่ายหุ่มเพื่อยเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่ประชาชน ครูส่วนมากเป็นผู้หญิงและมีที่พักอยู่ไกลจากชุมชนมาก จึงมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนน้อย ครูขาดการประสานงานกับผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน ชาคการติดตามผลการพัฒนาจากผู้บริหารระดับสูง งบประมาณที่ได้รับถูกจำกัดอยู่ในกรอบมากเกินไป จึงทำให้ไม่มีความคล่องตัวในการใช้ สภาตำบลไม่สนับสนุนในการจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการศึกษา

4.2 ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู สรุปได้ดังนี้

4.2.1 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อปัญหาด้านประชาชน สรุปได้ว่า ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นโดยการฝึกอบรมวิชาชีพ แนะนำให้ความรู้หรือทางานพิเศษให้ประชาชนทำ หรืออาจจัดหางบประมาณมาจัดตั้งกลุ่มอาชีพ พร้อมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน ควรให้การศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน ควรมีการจัดอบรมหรือหาวิธีการที่จะพัฒนาประชาชนทางด้านจิตใจตลอดจนปลูกฝังให้รักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน ควรมีการประชาสัมพันธ์หรืออบรมชี้แจงให้ประชาชนทราบและเข้าใจถึงหลักการและความจำเป็นในการแก้ไขข้อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือโครงการ แผนงานในการพัฒนาชุมชนอย่างค่อเนื่อง ควรคัดเลือกบุคคลหรือผู้นำในท้องถิ่นทั้งชายและหญิงเพื่อฝึกอบรมให้เป็นผู้ว่าท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถและนำไปเผยแพร่และปฏิบัติ เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนคนอื่น ๆ ในท้องถิ่นได้

4.2.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านครู สรุปได้ว่า ควรจัดอบรมสัมมนาให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนอย่างคือเมือง ควรมีการปรับปรุงหรือจัดให้ครูที่ทำการสอนอยู่ในชนบทได้รับสวัสดิการมากขึ้น ตลอดจนการนำผลงานจากการออกไปทำงานพัฒนาชุมชนไปพิจารณาในการให้ความดีความชอบด้วย ควรจัดให้ครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นหรือใกล้เคียงที่สุดมาทำการสอน ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีเข้าถึงประชาชนอย่างจริงจังและจริงใจ ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ควรลด ละ เลิกอบายมุขทุกอย่าง และการเสียดสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ควรจัดหาครูที่มีความสามารถเฉพาะด้านให้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้มีการจัดแบ่งเวรให้ครูทุกคนได้ออกไปปฏิบัติงานหรือร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจัง ค่เนื่อง และติดตามผลการปฏิบัติงานของครูทุกคนอย่างสม่ำเสมอ

4.2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพการทำงาน สรุปได้ว่า ควรมีการปรับปรุงระบบการชลประทานในหมู่บ้าน โดยพยายามจัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้บริโภคและทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ชักชวนให้ประชาชนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่สาธารณะที่มีอยู่แล้วให้ใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด ในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ควรจะได้มีการจัดทำร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับหมู่บ้านหรือสภาตำบล

4.2.4 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ สรุปได้ว่า รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน โดยมีการสำรวจสภาพของหมู่บ้านก่อนที่จะจัดสรรงบประมาณให้ ควรจัดสรรงบประมาณให้ได้อย่างต่อเนื่องและมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ควรเพิ่มงบประมาณพิเศษในเขตพื้นที่ชนบทให้มากขึ้น ควรลดขั้นตอนในการจัดหางบประมาณลง และแต่ละหมู่บ้านควรมีกองทุนสำรองเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยการเสียดสละของประชาชนร่วมกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ภายนอกหมู่บ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น พบว่า

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูรวมทุกด้าน ครูและคณะกรรมการหมู่บ้าน
รับรู้ว่ามีปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ตารางที่ 12 และ 13) ซึ่งสูงกว่าผลการวิจัยของ

สะอาด พงอินทร์ (2527 : 142) ที่พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่ ครูที่มีการปฏิบัติงานจริงในการพัฒนาชุมชนรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และสูงกว่าผลการวิจัยของ ศิริณา กระสาทอง (2530 : 114) ที่พบว่า การรับรู้ของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทยากจนเกี่ยวกับบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ที่ผลการวิจัยปรากฏ เช่นนี้อาจ เป็น เพราะว่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยบทบาทของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดี เค่น ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดหมู่บ้านพัฒนาระดับ เขตพัฒนาชุมชน ฉะนั้นประชาชนและผู้นำในหมู่บ้านที่รวมไปถึงครูในโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือมีเขตบริการของโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน จึงมีความกระตือรือร้นร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของคนด้วยความสามารถและเสียสละในการปฏิบัติงานอย่างเห็นได้ชัด (กระทรวงมหาดไทย ม.ป.ป. : 2) ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนก็ไม่ค่อยมี ดังผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูรวมทุกด้านคามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านอยู่ในระดับน้อย (ตารางที่ 19) ประกอบกับในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เป็นต้นมา ต้องการให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนเป็นโรงเรียนชุมชน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ปรับปรุงนโยบายให้ทุกโรงเรียนมีกิจกรรมในลักษณะของโรงเรียนชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดตั้งเป็นโรงเรียนชุมชนเป็นการเฉพาะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526 : 26) ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ให้การศึกษาและบริการชุมชน จึงทำให้ครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูที่ได้ปฏิบัติมากที่สุด คือ บทบาทด้านการสาธารณสุข ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โรงเรียนสามารถร่วมมือกันกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านอนามัยโรงเรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ทั้งสองฝ่ายจึงต้องมีการวางแผนงานและดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งงานที่ทั้งสองฝ่ายสามารถร่วมกันทำได้มีตั้งแต่การสำรวจปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียนและคนในชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการอนามัยโรงเรียน การจัดประชุมร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครองและคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการอบรมครู เพื่อให้สามารถสอนสุขศึกษาและให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชนได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ (ธีรวัฒน์

นิจ เนตร 2528 : 90) โครงการต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมากมายทั้งในโรงเรียน และในหมู่บ้านได้แก่ โครงการสุขภาพในโรงเรียน โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ โครงการสถานอนามัยตำบล โครงการสาธารณสุขมูลฐาน โครงการควบคุมโรคติดต่อ โครงการวางแผนครอบครัวในเขตชุมชน เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2531 : 2) ซึ่งโครงการเหล่านี้ทำให้ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต้องร่วมมือประสานงานกันตลอด โดยเฉพาะครูจะต้องให้ความรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนะนำวิธีการปฏิบัติตนในด้านสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดในการสอนสุขศึกษาด้วย เหตุผลหลายประการคือ

- 1) โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของประชากรวัยเรียนซึ่งมีอยู่จำนวนมากและเป็นวัยที่กำลังเติบโต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพในอนาคต
- 2) โรงเรียนสามารถจัดสอนวิชาสุขศึกษาดมหลักสูตรหรือมวลประสบการณ์ให้แก่แก่นักเรียนได้โดยตรง
- 3) ครูสามารถที่จะสอดแทรกเนื้อหาและแนวทางปฏิบัติด้านสุขศึกษาในวิชาอื่น ๆ รวมทั้งกิจกรรมนอกหลักสูตรต่าง ๆ ได้เช่น วิชาพลศึกษา ลูกเสือและอนุภาค เป็นต้น
- 4) โรงเรียนสามารถใช้บุคลากรและเครื่องมือที่มีอยู่เพื่อจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชนได้อย่างดี เช่น การให้ครูที่สอนสุขศึกษาตรวจสอบสุขภาพเด็กเป็นครั้งคราว การจัดปฐมพยาบาล การแนะนำสุขภาพ ตลอดจนการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ (ศิริวัฒน์ นิจ เนตร 2528 : 89)

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการสาธารณสุขมองเห็นเด่นชัดและมีมากกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูที่ได้ปฏิบัติน้อยที่สุดคือบทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ การที่ครูปฏิบัติกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและอาชีพน้อย อาจจะเนื่องมาจากโรงเรียนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะให้ความรู้แนะนำในด้านอาชีพ โดยส่วนใหญ่จะมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาสามัญเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปรีชา นิพนธ์พิทยา (2523 : 94) ที่พบว่า ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จก็คือ ขาดครูสอนวิชาชีพ และจากผลการวิจัยครั้งนี้ก็ปรากฏปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของครูที่ได้จากความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ขาดครูวิชาชีพ

ด้านต่าง ๆ ที่จะเข้าไปส่งเสริมอาชีพหรือให้ความรู้แก่ชุมชน เช่นกัน นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าว มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงอยู่แล้ว ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีความสามารถและความชำนาญในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในด้านอาชีพ อันเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานนี้อยู่แล้ว เช่น หน่วยงานทางการเกษตร หน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงทำให้ครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพน้อย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้าน เศรษฐกิจและอาชีพนี้ ครูอาจจะเข้าไปมีบทบาทโดยการประสานงานกับหน่วยงานอื่นให้มาจัดนิทรรศการอาชีพและมีการให้คำแนะนำความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ควรรู้และเหมาะสมกับท้องถิ่น จะ เป็นการช่วยให้ครูมีบทบาทในด้านนี้มากขึ้น และก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในด้าน เศรษฐกิจและอาชีพมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

- 1) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้สอดคล้องกันว่า ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริฉา กระสาททอง (2530 : 115) ที่พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ โดยส่วนรวมครูรับรู้ว่าได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และจากผลการวิจัยในครั้งนี้ก็พบว่า เป็นบทบาทที่ครูได้ปฏิบัติในอันดับต่ำสุด (ตารางที่ 12 และ 13) ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่า โรงเรียนยังขาดครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาชีพต่าง ๆ ขาดอุปกรณ์และขาดวิทยากรที่จะมาให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน ซึ่งจากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดี เด่นก็พบปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งในด้านสวัสดิการของครูโรงเรียนประถมศึกษายังได้รับน้อย ตัวครูเองก็ประสบปัญหาด้าน เศรษฐกิจฐานะยังยากจน ซึ่งมีปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้เรื่องสหกรณ์ เช่น จัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526 : 99) ที่พบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติมากในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจ คือ

การจัดสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน เพื่อ เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป และยัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริวัฒนา กระสาทอง (2530 : 115) ที่พบว่า กิจกรรมที่ครู รับรู้ว่าได้ปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้เรื่องสหกรณ์ เช่น จัดสหกรณ์ ร้านค้าในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนฝึกและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก... ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมงานสหกรณ์โดยจัดให้มีการ เรียนการสอน เกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษา นอกโรงเรียน อีกทั้งยังส่งเสริมให้มีการจัดตั้งร้านฝึกการสหกรณ์หรือที่เรียกว่า "ร้านสหกรณ์" เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนและครูตลอดจนผู้ปกครอง ได้ฝึกหัดการค้า เปรียบงานสหกรณ์... (วีรยุทธ วิเชียรโชติ และ นवल เพ็ญ วิเชียรโชติ 2527 : 4) อีกทั้งงานสหกรณ์ก็เป็น การร่วมมือกันระหว่างคณะครูและนักเรียน ผู้รับบริการได้ซื้อสินค้าในราคาถูกกว่าท้องตลาด และเกิดความสะดวกแก่ผู้รับบริการตลอดจนถึงสิ้นปีมีการปันผลกำไรจึงทำให้ได้รับความร่วมมือ เป็นอย่างดีจากสมาชิกทุกคนซึ่งรวมไปถึงผู้ปกครองของนักเรียนด้วย บทบาทของครูในกิจกรรม นี้จึงมีมาก

ผลการวิจัยด้าน เศรษฐกิจและอาชีพในกิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ ว่าครูได้ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การจัดทำแผ่นป้ายแสดงข้อมูลเกี่ยวกับราคามลผลิตและตลาด จำหน่าย ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่า โรงเรียนไม่มีงบประมาณในการจัดทำโดยเฉพาะ อีกทั้ง แหล่งข้อมูลที่จะนำมาจัดแสดงก็หาได้ยาก ตลอดจนครูที่มีความสามารถในด้านนี้ก็ไม่ค่อยมี เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชน ของครูที่มีมากที่สุดคือ ขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชน (ตารางที่ 19) และจากการเสนอปัญหาเพิ่มเติมก็พบว่า โรงเรียนยังขาดครูวิชาชีพด้านต่าง ๆ ที่จะเข้าไปส่งเสริมอาชีพหรือให้ความรู้แก่ชุมชน และเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและ สวัสดิการต่าง ๆ ของครูยังไม่ดีพอ การที่จะให้เสียสละทรัพย์สินส่วนตัวแทนงบประมาณของทาง ราชการที่ขาดแคลนก็เป็นไปได้ยาก ดังนั้นครูจึงปฏิบัติกิจกรรมด้านนี้ได้น้อย

2) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสังคมและวัฒนธรรม ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้สอดคล้องกันว่า ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการ วิจัยของ ศิริวัฒนา กระสาทอง (2530 : 115) ที่พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม

และวัฒนธรรมโดยส่วนรวม ครูรับรู้ว่าได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าคุณครูได้ปฏิบัติมากที่สุด คือ ร่วมมือกับประชาชนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทียของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันครู เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สะอาด พงอินทร์ (2527 : 157) ที่พบว่า กิจกรรมพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องการร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันสงกรานต์ และกิจกรรมในเรื่องการร่วมมือกับปกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทียของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันครู วันแม่ เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าคุณครูมีการปฏิบัติมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ได้กำหนดให้มีขึ้นเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักและสำนึกในความเป็นผู้มีคุณกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ควรจะต้องปลูกฝังแก่เยาวชนโดยเฉพาะนักเรียน ให้มีคุณธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูเป็นนิสัยทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน โรงเรียนจัดกิจกรรมวันกตัญญูเพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกตามโอกาส เช่น วันไหว้ครู วันแม่ เน้นปลูกฝังในด้านคุณธรรมความกตัญญูจนเป็นนิสัย และเป็นการจัดกิจกรรมที่ครู นักเรียน ผู้ปกครองและกรรมการการศึกษาตลอดจนกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2531 : 27) ประกอบกับกิจกรรมดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ซึ่งชาวชนบทส่วนใหญ่มีความเชื่อและนับถือศาสนาพุทธเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้กิจกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมและความร่วมมือจากประชาชนและยังมีความต้องการให้บุตรหลานของตนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง ดังนั้นครูจึงมีการปฏิบัติในกิจกรรมเหล่านี้มากตามไปด้วยเช่นกัน

3) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการสาธารณสุข ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้สอดคล้องกันว่า ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และก็เป็นบทบาทที่ครูได้ปฏิบัติสูงกว่าบทบาทด้านอื่นดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าคุณครูได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชนและการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการป้องกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สะอาด พงอินทร์ (2527 : 143)

ที่พบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้สอดคล้องกันว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบ้านเรือน ร่างกาย และ เครื่องนุ่งห่มให้ถูกต้องตามหลักอนามัย และประสานงานกับฝ่ายสาธารณสุขบริการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริญา กระสาททอง (2530 : 115) ที่พบว่า ด้านสุขภาพอนามัยครูรับรู้ว่ามีบทบาทที่ครูได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการให้ภูมิคุ้มกันโรคกับเด็กและกระตุ้นภูมิคุ้มกันโรคในเด็กแรกเข้าเรียน ชั้นประถมศึกษา และกิจกรรมการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการป้องกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชน ซึ่งในเรื่องการให้ความรู้หรือเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชนนั้น เป็นโครงการหนึ่งที่โรงเรียนประถมศึกษาได้ดำเนินการมาตลอดในรูปของ โครงการสุขภาพในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การป้องกัน รักษาแก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของบุคลากรทุกคนในโรงเรียนตลอดจนชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนให้มีสุขภาพดี มีความสมบูรณ์ และปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนมีภาวะอนามัยที่ดีเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (สายหยุด ชมานนท์, พยอม ตันมณี และ อรวรรณ ชมชัยยา 2521 : 1) โดยจัดกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประเภท คือ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ การบริการสุขภาพในโรงเรียน และการสอนสุขภาพในโรงเรียนและชุมชน (ศิริวัฒน์ นิจนตร 2528 : 94) จึงทำให้ครูได้ปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวอย่างค่อนเนื่องมาตลอด เพราะการปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพเป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา ส่วนในเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการบริการป้องกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชนนั้นก็เช่นเดียวกัน คือ เป็นบทบาทที่มีความจำเป็นยิ่งสำหรับครูประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบท ดังที่ ทิพาพร วรณประภา (2525 : 40) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการแก้ปัญหาด้านการสาธารณสุขในชุมชนว่า "ครูอาจจะทำหน้าที่โดยช่วยประสานงานกับหน่วยงานทางด้านอนามัยหรือสาธารณสุข" เพราะโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันหลักในท้องถิ่น มีครูที่มีความรู้และอยู่ประจำจึงมีความคล่องตัวและสามารถติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้สะดวกรวดเร็วมากที่สุด และก็ตรงกับความต้องการของชุมชนอีกด้วย อีกทั้งโรงเรียนยังมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ที่จะเป็นศูนย์กลางในการให้บริการด้านการสาธารณสุขแก่ชุมชน บทบาทดังกล่าวจึงทำให้ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งในกิจกรรมของการประสานงานกับ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อบริการป้องกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชน

ดังนั้นบทบาทในการให้ความรู้ เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยและการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขในการบริการป้องกันโรคติดต่อแก่นักเรียนและประชาชนจึงทำให้ครูปฏิบัติได้มาก

4) บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้สอดคล้องกันว่าครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่าครูได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน และเป็นกรรมการในการเลือกตั้งของชุมชนและของชาติ เช่น การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตลอดจนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริมา กระสาทอง (2530 : 115) ที่พบว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุดในด้านการเมืองการปกครองคือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังเช่น เป้าหมายข้อหนึ่งของการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่กล่าวว่า... เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพของคนและของผู้อื่น... (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 107) และสอดคล้องกับสรุปผลการประชุมทางวิชาการของสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย (2527 : 15) เรื่อง สังคมไทยต้องการอะไรจากการศึกษาในทางการเมือง ซึ่งผลการสรุปหนึ่งในสามข้อพบว่า...ควรเน้นในเรื่องการปกครองของไทยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และจะต้องเน้นให้ทุกคนมีความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยวิธีทางประชาธิปไตยให้เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบ รู้จักประโยชน์ของส่วนรวม มีเหตุผล รู้แพ้รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมาก...ในด้านกิจกรรมที่ควรจัดในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย สามารถจัดได้โดยส่งเสริมประชาธิปไตยในชั้นเรียน โดยมีขอบเขต ระเบียบวินัย ครูจะต้องคอยแนะนำ ชักจูง และส่งเสริมให้นักเรียนมีการแสดงออกที่ถูกต้อง เช่น การวางแผนร่วมกัน ทำงานเป็นหมู่คณะ การฝึกความเป็นระเบียบ การเสียสละ การมีความรับผิดชอบ การเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีงาม การยอมรับสิทธิของผู้อื่น ฯลฯ (สิทธิชัย ธาณานิธิ 2524 : 76) นอกจากนี้อาจจะจัดในรูปสถานักเรียนเพื่อเป็นการฝึกการแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมเหล่านี้ครูจะต้องคอย

แนะนำเอาใจใส่เพื่อปลูกฝังเยาวชนให้ได้ปฏิบัติ เป็นรากฐานที่จะนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องในสังคมต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของครูโดยตรง ทำให้ครูสามารถปฏิบัติได้มาก และในกิจกรรมการเป็นกรรมการในการเลือกตั้งของชุมชนและของชาติ เช่น การเลือกตั้งผู้ใหญ่ม้าน กำนัน ตลอดจนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นบทบาทที่ครูได้ปฏิบัติมากอีกกิจกรรมหนึ่งนั้นอาจจะเนื่องมาจากโรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่น เป็นองค์การของรัฐที่อยู่ใกล้ชิด มีความสัมพันธ์กับชุมชนและชุมชนให้ความไว้วางใจมาก ในด้านบุคลากรครูก็คือ กลุ่มคนที่สามารถเข้ากับประชาชนได้มากที่สุด (ปรีชา เศรษฐีธ 2527 : 18) ดังนั้นไปว่าจะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่ม้าน กำนัน ตลอดจนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครูมักจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นกรรมการในการเลือกตั้งด้วยทุกครั้ง จึงทำให้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในกิจกรรมดังกล่าวมีอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากการศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดี เค่นครั้งนี้ ผลการวิจัยในด้านภูมิหลังของครูที่เป็นกลุ่มประชากรดังกล่าว (ตารางที่ 2) ได้พบประเด็นที่น่าสนใจคือ ในด้านอายุ พบว่าครูส่วนใหญ่ร้อยละ 57.8 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และรองลงมาร้อยละ 17.2 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ซึ่งตรงกับช่วงอายุที่มีผู้ได้ศึกษาค้นคว้าไว้ว่า " เป็นวัยที่กำลังทำงาน เพื่อสร้างสมประสบการณ์ และเป็นวัยที่ได้รับการยอมรับในการ เป็นผู้ใหญ่มากที่สุดตามลำดับ อีกทั้งสังคมชนบทของไทยก็ยอมรับนับถือผู้มีวุฒิพอสมควรดังกล่าวนี้มากกว่าวุฒิที่อ่อนเกินไปหรือแก่เกินไป" (อุษา ชัชวาลย์ 2529 : 167) และจากผลการวิจัยของ สุพรรณิ สมบัติธระ (2529 : 129) ซึ่งได้เปรียบเทียบความพึงพอใจในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี และอายุ 30 ปีขึ้นไป ในด้านนโยบายและการบริหารในการพัฒนาชุมชน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชน ก็ยังพบว่า ครูที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากกว่าครูที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ดังนั้นในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูที่ได้ศึกษาในครั้งนี้จึงประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง

ประเด็นต่อมาคือ ในด้านวุฒิการศึกษา พบว่า ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 74.2 มีวุฒิปริญญาตรี ซึ่งนับได้ว่าเป็นระดับวุฒิการศึกษาของครูที่ค่อนข้างสูงและเหมาะสมในการที่จะเข้าไปดำเนินงาน

พัฒนาชุมชน เขตชนบท ทั้งนี้เพราะ "ครูที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าถือว่า เป็นระดับการศึกษาที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป มีความรู้ความสามารถเข้าใจลักษณะงานเพียงพอที่จะให้การแนะนำช่วยเหลือและเป็นที่ปรึกษาชุมชนได้" (สมณฑา แยมเจริญ 2528 : 130) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น จึงสามารถปฏิบัติได้อยู่ในระดับมาก อีกประเด็นหนึ่งคือ ในด้านประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 35.2 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 11-15 ปี และร้อยละ 32 มีประสบการณ์ในการทำงาน 15 ปีขึ้นไป ซึ่งนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะ "ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากมักจะสร้างสมความรู้ความสามารถ ความชำนาญในการทำงานไว้มากเช่นกัน จึงมีผลทำให้สมรรถภาพในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ สูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย" (สุภาพร สุวี 2529 : 97) ด้วยเหตุนี้กลุ่มครูที่เป็นประชากรดังกล่าวจึงสามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ

ประเด็นสุดท้ายที่น่าพิจารณาคือ ในด้านภูมิลาเนาที่เกิด ก็พบว่า ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 52.3 มีภูมิลาเนาที่เกิดอยู่ในอำเภอเดียวกันกับที่โรงเรียนตั้งอยู่ จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของชุมชนนั้น ๆ และมีความต้องการอยากจะให้ชุมชนที่ตนเองอยู่ได้พัฒนาให้ก้าวหน้า เนื่องจาก เป็นถิ่นที่เกิดของตัวเอง มีความคุ้นเคยกับผู้ที่ทำงานร่วมกันกับคนและประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพราะ เป็นผู้อยู่ในภูมิลาเนาเดียวกัน ความเป็นมิตร ความเอื้ออาทรในหมู่ผู้ร่วมงาน ย่อมมีมาก เป็นธรรมดา ทำให้รู้สึกว่าการพัฒนาชุมชนมีความสะดวกและคล่องตัว จึงทำให้ครูที่มีภูมิลาเนาที่เกิดอยู่ในอำเภอเดียวกันกับที่โรงเรียนตั้งอยู่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็จะ เป็นไปด้วยดีตามไปด้วย ซึ่งเรื่องนี้งานวิจัยของ ศิริพร เนติบัณฑิต (2527 : 125) กล่าวว่า "ถ้าพิจารณาในแง่ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ครูที่มีภูมิลาเนาเดียวกับที่โรงเรียนจะได้เปรียบในแง่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชน อันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน และได้เปรียบในด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูที่จะเข้าไปทำงานในชุมชนกับคนในชุมชน" สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมณฑา แยมเจริญ (2528 : 130) ที่กล่าวว่า "ครูที่มีภูมิลาเนาเดิมอยู่กับที่ทำการสอนหรือใกล้เคียงกับโรงเรียนที่สอนอยู่เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชน การที่ครูเป็นบุคคลในท้องถิ่นช่วยให้ครูได้รับการยอมรับและไม่เกิดปัญหาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมประเพณี ช่วยให้ครูได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชุมชน อันเป็นประโยชน์ในการวางแผนดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการ

ของประชาชนในชุมชนได้มากที่สุด” ดังนั้น ใน เรื่องของภูมิลา เนาที่ เกิดของครูจึงมีผลต่อบทบาท ในการพัฒนาชุมชนของครูด้วย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ปรากฏว่าครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนใน ระดับมาก

จากสภาพภูมิหลังของครูที่ เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงอาจ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ครูกลุ่มนี้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนใน เขตบริการของโรงเรียนได้ อย่างมากและหมู่บ้านใน เขตรับผิดชอบนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศเป็น “หมู่บ้านพัฒนาดีเด่น” จากการ ประกวดหมู่บ้านพัฒนาระดับ เขต ประจำปี 2530-2531 ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาด ไทย นอกจากนี้แล้วคุณสมบัติพื้นฐานของหมู่บ้านที่ส่ง เข้าประกวดในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับ เขตพัฒนาชุมชน เหล่านี้ก็ล้วนแต่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนเช่นกัน กล่าวคือ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และคณะกรรมการหมู่บ้านมีความสมัครใจและต้องการสมัคร เข้าร่วมการประกวด มีความกระตือรือร้นร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเองด้วยความสามารถและเสียสละในการปฏิบัติงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามัคคี ยึดมั่นในคุณธรรม เป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมและบ้านเรือน เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ และมีการพัฒนาหมู่บ้านเป็นลำดับ ตามแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล (กรมการพัฒนาชุมชน เอกสารอัดสำเนา 2530 : 2) ตลอดจนการได้รับความร่วมมือ เป็นอย่างดีจากหน่วยงานอื่น ๆ ในอีก 5 กระทรวงหลักที่มีส่วนรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนา ชุมชน ก็ยิ่งส่งผลให้หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนดังกล่าวประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง จากการพัฒนาชุมชนด้วยการประกวด “หมู่บ้านพัฒนาดีเด่น”

2. เปรียบเทียบการรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีต่อบทบาทในการพัฒนา ชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น พบว่า

ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน ประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ตารางที่ 18) โดยบทบาทเหล่านี้คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่ามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน มากกว่าที่ครูรับรู้ แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า การรับรู้ของครูกับคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่เพียง 2 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ และอาชีพและด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยที่คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่ามีบทบาทในการ พัฒนาชุมชนทั้ง 2 ด้านดังกล่าวมากกว่าที่ครูรับรู้ ส่วนด้านการสาธารณสุขและด้านการ เมือง

การปกครอง ครูกับคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะเห็นได้ว่าครูและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความเห็นแตกต่างกัน เฉพาะด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านสังคมและวัฒนธรรม เท่านั้น เมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความเห็นแตกต่างกันพบว่า ในด้าน เศรษฐกิจและอาชีพมีกิจกรรม เรื่องการจัดนิทรรศการ แนะนำอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น การแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งสิน เชื่อและแหล่งเงินทุนแก่เกษตรกร การเป็นผู้ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาอาชีพในชุมชน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชผักสวนครัว การให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชน เกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยการนำเอาวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อส่งเสริมและฝึกฝนอาชีพให้แก่ชุมชน การเป็นผู้ประสานในการจัดกลุ่มสนใจวิชาชีพต่าง ๆ การส่งเสริมให้มีการผลิตผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นและสินค้าไทย การมีส่วนร่วมในการผลิต จัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย พันธุ์พืชผัก พันธุ์สัตว์แก่นักเรียนและประชาชน การจัดทำแผ่นป้ายแสดงข้อมูลเกี่ยวกับราคามลผลิตและตลาดจำหน่าย ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่ามีบทบาทมากกว่าที่ครูรับรู้ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะพิจารณาได้ว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่ครูที่มีความสามารถเฉพาะด้านในเรื่องการเศรษฐกิจและอาชีพจะเข้าไปมีบทบาทมากกว่าครูกลุ่มอื่น ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชนบทแต่ละโรงเรียนก็มีจำนวนครูดังกล่าวน้อยอยู่แล้ว ดังผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เสนอข้อปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มเติมคือ ขาดครูวิชาชีพด้านต่าง ๆ ที่จะเข้าไปส่งเสริมอาชีพหรือให้ความรู้แก่ชุมชน และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยซึ่งเป็นครูประถมศึกษาในชนบทก็เห็นว่า โรงเรียนประถมศึกษาทั้งหลายในเขตชนบทประสบกับปัญหานี้เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ครูที่มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การอุตสาหกรรม ตลอดจนครูที่มีความรู้ในเรื่องแหล่งสิน เชื่อและแหล่งเงินทุนแก่เกษตรกร แหล่งผลิตปุ๋ย พันธุ์พืชผักและพันธุ์สัตว์ และข้อมูลเกี่ยวกับราคามลผลิตและตลาดจำหน่าย ซึ่งในแต่ละโรงเรียนมีอยู่จำนวนน้อยเหล่านี้จึงเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือหรือบริการชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพได้น้อย ครูคนอื่นที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ในด้านนี้ก็ให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนได้ไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะเรื่องเศรษฐกิจและอาชีพเป็นเรื่องของความชำนาญเฉพาะด้านนั่นเอง ดังนั้นครูจึงเห็นว่าครูยังมีการปฏิบัติน้อย ในขณะที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเห็นว่าครูมีส่วนร่วมมากเพราะถือว่า

กลุ่มครูที่มีความรู้ความสามารถในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างมากและเต็มกำลังความสามารถแล้ว จึงได้ให้คะแนนในการปฏิบัติงานของครูสูงกว่าที่ครูรับรู้บทบาทของตนเอง

ในด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นมิจิจกรรม เรื่อง การจัดให้มีการศึกษาอบรมสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับการเมืองกันภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน เช่น อัคคีภัย อุทกภัย โจรภัย การเป็นหัวอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความประพฤดีและการดำเนินชีวิต การอบรมเยาวชนและสมาชิกของชุมชนให้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เช่น การอบรมเกี่ยวกับกิริยามารยาท การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และงานประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เช่น ชักชวนประชาชนทำความสะอาดสถานที่สำคัญ ทำความสะอาด คู คลอง ช่วยกันปลูกต้นไม้ ฯลฯ การส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน การร่วมมือกับประชาชนจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตะของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันครู เป็นต้น การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อการอบรมศีลธรรมในบางโอกาสหรือการศึกษาเกี่ยวกับศาสนา และการสนับสนุนส่งเสริมและจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ในท้องถิ่น เช่น การผลิตเครื่องจักสาน การทอผ้า การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการหมู่บ้านรับรู้ว่ามีบทบาทมากกว่าที่ครูรับรู้ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะพิจารณาได้ว่า กิจกรรมดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้มีอาวุโสสูงในโรงเรียน จะเข้าไปมีบทบาทมากกว่าบุคลากรอื่นในโรงเรียน ประกอบกับกิจกรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ในท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มครูดังกล่าวมักจะมีประสบการณ์ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะได้อาศัยอยู่ในชุมชนหรือปฏิบัติงานอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน จึงทราบถึงสภาพความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เป็นอย่างดี อีกทั้งประชาชนจะให้ความศรัทธา เชื่อถือแก่ครูกลุ่มนี้มาก ทำให้มีความคล่องตัวสูงในการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น แต่เนื่องจากว่าในแต่ละโรงเรียนจะมีครูกลุ่มนี้น้อย ดังผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่า กลุ่มครูที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนมีร้อยละ 10.2 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีร้อยละ 17.2 และกลุ่มครูที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีเพียงร้อยละ 9.4 เท่านั้น ดังนั้นในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมในกิจกรรมดังกล่าว ครูจึงเห็นว่ายังมีการปฏิบัติน้อย แต่คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเห็นว่าครูมีส่วนร่วมมาก เพราะถือว่ากลุ่มครูซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยนี้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังและเต็มกำลังความสามารถแล้ว จึงได้ให้คะแนนในการปฏิบัติกิจกรรมของครูสูงตามไปด้วยเช่นกัน

3. จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู และข้อ
เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ปรากฏผลดังนี้

3.1 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู โรงเรียนประถม
ศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น ที่สำคัญเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย (ตารางที่ 19) คือ

1) ขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
2) การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชน ไม่เหมาะสมกับกิจกรรม
หรือฤดูกาล

- 3) ประชาชนในชุมชนมีระดับความรู้แตกต่างกัน
- 4) คนวัยหนุ่มสาวส่วนมากไปทำงานทำนอกลำบล หมู่บ้าน
- 5) ประชาชนในชุมชนมีความยากจน เป็นจำนวนมาก
- 6) ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน

จากปัญหาและอุปสรรคทั้ง 6 ข้อ ผู้วิจัยจะขอกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

3.1.1 ขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน โดยที่โรงเรียนประถมศึกษาในเขตชนบท เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับบังคับและเป็นของรัฐ ดังนั้น งบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่ก็ได้อาจมาจากของทางราชการเท่านั้น การช่วยเหลือจากประชาชนมีน้อย เพราะประชาชนก็ประสบปัญหาด้านการเงินอยู่แล้ว จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนได้มากเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนนี้ นับเป็นปัญหาที่ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านได้กล่าวถึงมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดคบทบาทให้ทุกโรงเรียนชุมชน เพิ่มบทบาทในการบริการชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดตั้งให้เป็นโรงเรียนชุมชนเป็นการเฉพาะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526 : 26) แต่ไม่ได้จัดสรรงบประมาณเพิ่มพิเศษให้ก็ย่อมเกิดปัญหาอย่างมากในการดำเนินงาน ปัญหานี้มีผู้วิจัยหลายท่านได้ศึกษาและค้นพบก่อนหน้าการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่าปัญหาด้านทุนทรัพย์และการขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นอุปสรรคสำคัญของงานบริการและพัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษา ผู้วิจัยดังกล่าว คือ เจริญ โภคผล (2508 : 131) ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2523 : 93-101) วรณี ทองดี (2523 : 109) ธิกพิน (Thigpin 1980 : 516-A) สัจจ มิคกิตติ (2525 : 61-68) จารูวรรณ วัฒนกุล (2526 : 107) สะอาด ฟองอินทร์ (2527 : 146) และศิริดา กระสาทอง (2530 : 116)

เนื่องจากมีปัญหาด้านงบประมาณเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง จากผลการวิจัยที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวของโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการโรงเรียนชุมชน โครงการโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทต่างก็ลงความ เห็นไปที่ปัญหาด้านงบประมาณเป็นสำคัญ นอกจากนี้ กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 1-9) ก็ได้รายงาน การประเมินโครงการการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชนตามนโยบาย ที่ว่าให้ทุกโรงเรียนมีกิจกรรมในลักษณะของโรงเรียนชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดตั้ง เป็นโรงเรียนชุมชนเป็นการ เฉพาะ ซึ่งสรุปผลได้ว่า ในจำนวนปัญหาที่สำคัญ 11 ประการ พบว่า ปัญหาด้านงบประมาณเป็นปัญหาสำคัญอันดับที่ 2 รองจากปัญหาการขาดบุคลากรด้านอาชีพ ต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน และจากการสรุปผลการคำ ำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.) มีงบประมาณ 2526-2529 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 40) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจำแนกเป็นประเด็นสำคัญได้ 4 ประเด็นเรียงตามลำดับจาก มากไปหาน้อย คือปัญหาด้านงบประมาณค่าเนิการ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามผล และปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านอื่น ๆ ครั้งหลังสุด หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 30) ก็ได้รายงานประจำปี 2531 โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สรุปผลได้ว่า การดำเนินงานใน ส่วนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคนั้น ปัญหาด้านงบประมาณเป็นปัญหาอันดับที่ 2 ในจำนวนทั้งหมด 8 ปัญหาใหญ่ ๆ ซึ่งรองจากปัญหาการบริหารโครงการ จะเห็นได้ว่าโครงการต่าง ๆ ที่ทำลงไปมัก ประสบปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุน สำหรับผู้วิจัยมีความ เห็นว่าในการแก้ไขปัญหานี้ อาจ จะ จัดทำในลักษณะที่โรงเรียนและประชาชนต้องช่วยกัน เสียสละทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกายช่วยกัน ในชุมชนของตนเอง เสียก่อนที่จะหวังพึ่งจากภายนอกชุมชน ซึ่งจากผลการวิจัยในครั้งนี้ก็พบข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณในทำนองเดียวกันนี้ว่า แต่ละหมู่บ้านควรมีกองทุน สำรอง เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยการ เสียสละของประชาชนร่วมกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ภายนอก หมู่บ้าน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลก็ควรมีการศึกษาและสำรวจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เสียก่อนที่จะมีการจัดสรรงบประมาณไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ และโดยเฉพาะเจ้า หน้าที่ระดับสูงจะต้องมีความจริงจังต่อการแก้ปัญหาของชุมชนชนบทและยอมรับฟังความคิดเห็น ของหน่วยงานระดับปฏิบัติด้วย

3.1.2 การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนไม่เหมาะสมกับกิจกรรม

หรือฤดูกาล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากงบประมาณบางสิ่งบางอย่างที่จัดให้มีได้คำนึงถึงความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพของชุมชน แต่จัดเพราะ เป็นนโยบายของกระทรวงที่โครงการจัดให้มี เช่น การจัดสรรงบประมาณในด้านหอกระจายข่าว ให้มีเครื่องขยายเสียง เทป ฯลฯ ซึ่งเป็นวัสดุที่ไม่สามารถนำไปใช้ในบางท้องถิ่นได้ เพราะยังไม่มีไฟฟ้าใช้จึงทำให้เกิดการสูญเปล่าในงบประมาณที่จัดขึ้น มีเหตุดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริวา กระจ่างทอง (2530 : 125) ที่พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ชนบท ในด้านงบประมาณ คือ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนไม่เหมาะสม และยังสอดคล้องกับรายงานประจำปี 2531 โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) ของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532 : 31) ที่ว่า การจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนในแต่ละปีแยกเป็นค่าวัสดุครุภัณฑ์ ในส่วนของครุภัณฑ์ให้โรงเรียนขอเสนอตั้งมาล่วงหน้าก่อนที่โรงเรียนเข้ารับการอบรม ทำให้ตั้งงบประมาณผิดพลาดไปจากความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแก้ไขปัญหานี้นี้อาจกระทำได้โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งรวมไปถึงครูโรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่นชนบทด้วย ควรหาเวลาศึกษาและสำรวจชุมชนที่ตนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่เพื่อจะได้มีความรู้ในเรื่องของชุมชน ทั้งในเรื่องที่เป็นประโยชน์และเป็นข้อปัญหา ทั้งนี้เพราะ "...ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น เราต้องไม่ถือว่าจะใช้วิธีการเป็นแบบธรรมเนียมอย่างเดียวกัน (Uniformity of Approach) เสมอไป สิ่งที่จะกำหนดวิธีการคือสภาพของสังคมที่ชุมชนนั้นเป็นอยู่ วิธีการที่ได้ผลในชุมชนหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลเลยในอีกชุมชนหนึ่ง..." (จิรพรพรณ กาญจนจิครา 2520 : 25) เรื่องของชุมชนศึกษาหรือการสำรวจชุมชนจึงมีความสำคัญต่อครูและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างมาก เพราะมีวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ หลายประการ คือ

1. เพื่อทราบสภาพโดยทั่วไปของชุมชนในแง่สภาพของภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง
2. เพื่อทราบนโยบายของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของชุมชนและผู้นำของกลุ่มชน
3. เพื่อทราบทัศนคติ ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน
4. เพื่อทราบแหล่งวัสดุและบุคลากรที่สามารถอำนวยความสะดวกการพัฒนาชุมชนได้
5. เพื่อทราบรายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยงานและสถาบันที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนนั้น
6. เพื่อจำแนกชุมชนหรือองค์กรที่มีอยู่

7. เพื่อวิเคราะห์หือหรือ เครื่องมือในการคิดคือสื่อสาร
8. เพื่อทราบสภาพการศึกษาในปัจจุบันของชุมชน
9. เพื่อทราบปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (วรรณิ ทองดี 2523 : 62)

ในการวิจัยครั้งนี้ก็ได้พบข้อ เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ

ในทำนองเดียวกันนี้ว่า รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน โดยมีการสำรวจสภาพของหมู่บ้านก่อนที่จะจัดสรรงบประมาณให้ ดังนั้นครูและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจึงควรมีความรู้ความสามารถในการศึกษาและสำรวจชุมชน ทั้งนี้เพื่อผลที่จะนำมาซึ่งความถูกต้องในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และรัฐก็สามารถจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับกิจกรรมหรือฤดูกาลต่อไป

๑.1.3 ประชาชนในชุมชนมีระดับความรู้แตกต่างกัน ปัญหาที่นับว่ามีส่วนบั่นทอนความ เจริญของชาติได้เช่นกัน และเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับประชากรของไทยขณะนี้ โดยเฉพาะใน เขตชนบทที่ห่างไกล แม้ว่าจะไม่ใช่ปัญหาในระดับมากในสายคาของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วปัญหานี้เป็นปัญหาที่ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายกำลังประสบอยู่ ซึ่งควรที่จะมีการริบ เร่งแก้ไขและรณรงค์ให้ประชาชน เห็นความสำคัญและหมั่น เฝียร เพิ่มความรู้ในการอ่านออกเขียนได้ สำหรับประเทศไทยได้มอง เห็นความจำเป็นที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงได้กำหนด เป็นแผนงานระดับชาติอัน เป็นที่ทราบกันดีว่า ขณะนี้รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนพยายามลดอัตราผู้ไม่รู้หนังสือให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ แสดงว่าปัญหานี้ เป็นปัญหาสำคัญที่จะ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญ เพราะการไม่รู้หนังสือหรือความแตกต่างกันมากในการรู้หนังสือจะทำให้ประชาชนพัฒนาตนเองได้มาก ถึงแม้ว่าจะมีความต้องการพัฒนา เพียงใดก็อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จ เท่าที่ควร เพราะติดตามข่าวคราวหรือเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ไม่ทัน ดังที่ ไพรค์น เคชะรินทร์ (2524 : 209) ได้กล่าวว่า "การที่ประชาชนขาดการแสวงหาความรู้ก็จะทำให้ประชาชนมีความคิดไม่ทันค่อเหตุการณ์ และไม่มีความรู้ในเชิง เศรษฐกิจ จึงมักถูกเอาเปรียบจากนายทุนได้ง่าย" ดังนั้นปัญหานี้จึงควรได้รับการแก้ไขโดยตรงจากทางโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในการที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ให้ประชาชนมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้และช่วยลดความแตกต่างในระดับความรู้ของประชาชนให้น้อยลงตามไปด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคน อัน เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

3.1.4 คนวัยหนุ่มสาวส่วนมากไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้าน มีภูมิลำเนาเป็นปัญหาที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชนในชุมชนจึงจะเกิดผลดี โดยเฉพาะคนในวัยหนุ่มวัยสาวซึ่งมีสภาพร่างกายที่แข็งแรง มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และต้องการใช้ความรู้ที่ได้มาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม แต่คนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้ก็กลับไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้าน จึงทำให้การพัฒนาชุมชนในส่วนของความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชนในชุมชนมีน้อย ทั้งนี้การที่คนวัยหนุ่มสาวส่วนมากไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้าน นั้นอาจเนื่องมาจาก เกิดความยากจนเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรขายไม่ได้ราคา หรือได้ถูกดึงไปใช้ประโยชน์ต่อภาคอื่น ๆ ที่มีใช้ภาคการเกษตร เกิดการขาดที่ดินทำกิน การเป็นหนี้และการถูกไล่หรือยึดที่ดิน นอกจากนี้ระบบธนาคารระบบเงินเชื่อเงินผ่อน ซึ่งมีนายทุนเป็นบุคคลภายในหรือภายนอกชุมชนที่มั่งคั่งได้แทรกซึมอยู่ในชุมชนบดท้าวไปและก็เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ส่วนประชาชนในชนบทต้องเป็นหนี้สินหรือยากจนลง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2532 : 84) ในเวลาเดียวกันภัยจากธรรมชาติก็ได้กระทบให้ประชาชนในชนบทต้องกู้หนี้ยืมสินและยากจนลงเช่นกัน เช่น ฝนแล้ง หรือน้ำท่วม อันมีผลทำให้พืชผลทางการเกษตรซึ่งเป็นรายได้หลักต้องเสียหายทุกปี ดังนั้นคนในวัยหนุ่มสาวซึ่งอยู่ในวัยทำงานและเป็นกำลังสำคัญในครอบครัว จึงจำเป็นต้องไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้าน ดังกล่าว เพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัวให้พอมีกินมีใช้ได้ หรือพอที่จะทดแทนรายได้จากภาคเกษตรกรรมได้บ้าง ประกอบกับในปัจจุบันคนวัยหนุ่มสาวบางส่วนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาชีพทางการเกษตร แม้ว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เป็นอาชีพหลักจะได้ชื่อว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ แต่ในด้านการจัดชนชั้นปรากฏว่า เกษตรกรหรือชาวไร่ชาวนาถูกจัดเอาไว้ในชนชั้นต่ำ มีการดูถูกเหยียดหยามประชาชนหรือเกษตรกรที่ยากจนกว่า ชี้เกียรติ ไม่แสวงหาความรู้ หรือไม่เจริญ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ 2532 : 87) และเมื่อประชาชนโดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้เห็นว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายกว่า จึงทำให้ต้องการที่จะเลิกอาชีพนี้และมุ่งหน้าไปยัง เมืองหลวง เป็นส่วนใหญ่เพื่อแสวงหาอาชีพอื่นที่คาดคิดว่าดีกว่าอาชีพหลักเดิม จึงกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนวัยหนุ่มสาวไปหางานทำนอกตำบล หมู่บ้าน และก็เป็นปัญหาที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะขาดความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนนั่นเอง

3.1.5 ประชาชนในชุมชนมีความยากจนเป็นจำนวนมาก มีปัญหานี้เรียกว่า เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง เพราะหากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาใด ๆ แล้ว หาก

ไม่แก้ในเรื่องปากท้องก่อนเรื่องอื่น ๆ ก็จะไม่สามารถกระทำได้ เพราะความโศกที่ประชาชน
 ยังยากจนปัญหาอุกโขอื่น ๆ คือ ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความเฉื่อยชาที่จะตามมา
 ซึ่งข้อค้นพบนี้สนับสนุนการวิจัยของ ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ (2519 : 45) ที่พบว่า ประชาชน
 ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มักจะใช้เวลาไปประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่สนใจ
 ค่อกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธวัช ทันโตภาส
 (2521 : 85-88) ปรีชา เศรษฐีธรร และคณะ (2524 : ข-ค) จารูวรรณ วัฒนกุล
 (2526 : 106) สะอาด ฟองอินทร์ (2527 : 170) และศิริณา กระสาททอง (2530 : 127)
 ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานบริการชุมชนและพัฒนาชุมชนของครู คือ คนในชุมชน
 มีฐานะยากจนทำให้ไม่สามารถร่วมมือและช่วยเหลือในการจัดการศึกษาเพื่อบริการชุมชนและ
 พัฒนาชุมชนของสถาบันการศึกษาได้

3.1.6 ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน ปัญหานี้เป็น
 อุปสรรคสำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษา จากการศึกษาจากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ครูที่มีชั่วโมงสอน
 ระหว่าง 21-25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีถึงร้อยละ 48.4 และครูที่มีชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์มากกว่า
 25 ชั่วโมง มีร้อยละ 27.3 (ตารางที่ 2) จะเห็นว่าครูต้องใช้เวลาในการสอนนักเรียนใน
 โรงเรียนมาก ทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชนในเวลาราชการได้ และ
 นอกจากภาระในการสอนประจำแต่ละวันแล้ว ครูยังต้องปฏิบัติหน้าที่พิเศษอื่น ๆ อีกหลายด้าน
 ดังนั้น เวลาว่างของครูส่วนใหญ่ทั้งในและนอกเวลาราชการจึงต้องไปมุ่งที่การทำงานพิเศษต่าง ๆ
 ให้เสร็จลุล่วงไปในแต่ละวัน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มารศรี รัตนกันทา
 (2524 : 100) ที่พบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านพัฒนาชุมชน คือ ครูหาเวลาและ
 โอกาสได้ยาก เพราะมีชั่วโมงสอนมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อิศราพร
 จันทร์พราว (2526 : 102) จารูวรรณ วัฒนกุล (2526 : 92) สะอาด ฟองอินทร์
 (2527 : 173) และ ศิริณา กระสาททอง (2530 : 130) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ
 ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู คือ เวลาของครูซึ่งก็ได้แก่ ครูมีชั่วโมงสอนมาก ไม่มีเวลา
 เพียงพอที่จะให้บริการความรู้แก่ประชาชน จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถม
 ศึกษาในเขตชนบท พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะสอนประจำชั้นแบบเหมารวมทุกวิชา โดยเฉพาะครูที่
 สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ การสอนประจำชั้นทำให้ครูต้องรับผิดชอบ
 ชื่อนักเรียนภายในชั้นตลอดเวลา และก็ต้องใช้เวลาบางส่วนในการเตรียมการสอนในแต่ละวิชา
 ซึ่งตัวครูเองอาจจะไม่ค่อยถนัดในการสอนวิชานั้น ๆ อีกด้วย ครูจึงหาโอกาสปลีกตัวมาทำกิจกรรม

ภายนอกได้ยาก นอกจากภารกิจด้านการเรียนการสอนที่มากเกินไปแล้ว ครูประถมศึกษา ส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจอีกประการหนึ่ง ทำให้มีภาระต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก ปัญหานี้ทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะช่วยเหลือชุมชนได้เท่าที่ควร เพราะครูต้องใช้เวลาว่างจากการสอน โดยเฉพาะในวันหยุดราชการไปทำงานพิเศษ โดยการค้าขายหรือทำการเกษตร เพื่อหารายได้ มาเลี้ยงครอบครัวของครูเอง ซึ่งจากผลการวิจัยในครั้งนี้ครูและคณะกรรมการหมู่บ้านก็ได้เสนอ ข้อปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มเติมมาใน ท่านเองเดียวกันว่า เศรษฐกิจของครูไม่ดี และสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ทำให้ขาดขวัญและ กำลังใจในการปฏิบัติงาน และได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อปัญหาและอุปสรรคนี้ว่า ควรมี การปรับปรุงหรือจัดให้ครูที่ทำการสอนอยู่ในชนบทได้รับสวัสดิการมากขึ้น ตลอดจนการนำเอา ผลงานจากการออกไปทำงานพัฒนาชุมชนไปพิจารณาในการให้ความดีความชอบด้วย ดังนั้นผู้ บริหารระดับสูงหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะได้นำไปพิจารณาและหาทางแก้ไข หากไม่เช่นนั้นแล้ว การพัฒนาชุมชนในชนบทโดยอาศัย โรงเรียนเป็นศูนย์กลางก็คงจะเป็นไปได้เฉพาะทางทฤษฎีหรือ หลักวิชาการเท่านั้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการในทางปฏิบัติได้

3.2 จากการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อปัญหาและอุปสรรคในการ ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น ได้พบว่าครูและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 ในด้านปัญหาเกี่ยวกับประชาชน พบข้อเสนอแนะว่า ควรมีการ ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นโดยการฝึกอบรมวิชาชีพ แนะนำให้ความรู้หรือทางานพิเศษ ให้ประชาชนทำ หรืออาจจัดหางบประมาณมาจัดตั้งกลุ่มอาชีพพร้อมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิต เพื่อ แก้ไขปัญหาการว่างงาน ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ว่าเป็นการแก้ไขข้อปัญหาความยากจนของประชาชน ซึ่งมีอยู่มากในเขตชนบทยากจน และเป็นการมองเห็นการอพยพของชาวชนบทที่อพยพเข้า เมือง ด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะนี้เป็นแนวคิดที่เป็นไปได้ เพราะในปัจจุบันได้มีหน่วยงานของรัฐ องค์กร เอกชนและสถาบันต่าง ๆ ได้จัดการศึกษาในลักษณะพยายามที่จะให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน ชนบทอย่างมาก และบทบาทของหน่วยงานของรัฐและสถาบัน เอกชนดังกล่าวมีความพร้อมที่จะไป ช่วยเหลือประชาชนในเขตชนบทตลอดเวลา หากได้รับการ เสนอโครงการและปัญหาที่มีมาอย่าง ถูกต้องและเป็นข้อเท็จจริง ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากจะหาอาชีพที่เหมาะสมให้ประชาชนได้ ทำแล้ว ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่ประชาชนทำอยู่แล้วให้สามารถทำได้ผลดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชนตามโครงการต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จได้จำต้องอาศัยความร่วมมือที่มี

ลักษณะการทำงานที่ผู้เข้าไปร่วมพัฒนามีหน้าที่ชี้แนะ และนำไปประชาชนพบเห็นปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นด้วยตัวประชาชนเอง ไม่ควรที่จะเข้าไปช่วยในลักษณะหยิบยื่นให้เพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรให้การศึกษทั้งในและนอกโรงเรียน โดยเน้นการสอนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ ซึ่งขณะนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้รณรงค์ให้ทุกคนอ่านออกเขียนได้ ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะมีการส่งเสริมสนับสนุนให้คงสภาพการอ่านออกเขียนได้ตลอดไป และควรมีขอบเขตว่าผู้อ่านออกเขียนได้นั้นอ่านออกเขียนได้อยู่ในระดับใด ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ว่าสามารถทำได้ แต่ต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะในเรื่องควรมีการจัดอบรมหรือหาวิธีการที่จะพัฒนาประชาชนทางด้านจิตใจตลอดจนปลูกฝังให้รักและภูมิใจในท้องถิ่นของคนนั้นนับ เป็นปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงาน ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาด้านจิตใจมักจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้านอื่นๆด้วย การแก้ปัญหาค่อนข้างจะทำได้ยาก และสังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามาก โดยเฉพาะการนิยมในวัตถุ การแก้ปัญหาคงเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและคงเห็นผลในระยะยาว สถาบันที่ควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาคือ สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา ข้อเสนอแนะในเรื่องควรมีการประชาสัมพันธ์หรืออบรมชี้แจงให้ประชาชนทราบและเข้าใจถึงหลักการและความจำเป็นในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือโครงการ แผนงานในการพัฒนาชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง นั้น อาจใช้ห้องสมุดของโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการบริการข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ทั้งด้านกิจกรรมของโรงเรียนและของชุมชน อันจะทำให้เป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดหาสถานที่ใหม่ หรือสามารถทำได้โดยการจัดประชุม ชี้แจงตามวาระและโอกาสอันควร ส่วนข้อเสนอแนะประการสุดท้ายเกี่ยวกับประชาชน คือ ควรคัดเลือกบุคคลหรือผู้นำในท้องถิ่นทั้งชายและหญิง เพื่อฝึกอบรมให้เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถ และนำไปเผยแพร่และปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนคนอื่น ๆ ในท้องถิ่นได้ อาจทำได้โดยอาศัยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานหลัก 6 กระทรวงหลัก เข้าร่วมวางแผนกับประชาชนเพื่อหารูปแบบการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติตามแผนงานนั้นอย่างจริงจัง

3.2.2 ในด้านปัญหาเกี่ยวกับตัวครู พบข้อเสนอแนะว่า ควรจัดอบรมสัมมนาให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่าการจัดอบรมให้ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะภาระนี้เป็นภาระใหม่ที่ครูจะต้องมีความรู้ ถึงแม้ครูจะมี

บทบาทในการพัฒนาอยู่แล้วก็ตาม การอบรมจะช่วย เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ขึ้น ดังที่ วิทยุ สาร (2515 : 249) กล่าวว่า "ครูหรือบุคลากรทุกชนิดของโรงเรียน แม้จะมีความสามารถดี เต็มเพียงใดก็ตาม ถ้าเวลาผ่านไปนาน ๆ บรรดาความรู้ความชำนาญ ย่อมอ่อนลง เป็นธรรมดา หรือบางทีการทำงานที่จำ เจออยู่ เสมอ งานที่ทำก็จะกลายเป็นความ เบื่อหน่ายได้ เหมือนกัน ดังนั้นการให้ครูหรือบุคลากรหน้าที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนได้ เข้าร่วม สัมมนาหรือ เข้าร่วมการฝึกอบรมซึ่งฝ่ายการศึกษาจัดขึ้น เป็นครั้งคราว เป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียน จะสนับสนุนทุกวิถีทาง" นอกจากนั้นการอบรมสัมมนาก็ควรกระทำอย่างค่อ เนื่องด้วย เพื่อเป็นการ กระตุ้นให้ครูตื่นตัวอยู่ เสมอ และถือว่าเป็นโอกาสอันดีของผู้บริหารที่จะได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ จากฝ่ายปฏิบัติการ ในขณะที่เดียวกันฝ่ายปฏิบัติการก็จะได้รับแนวคิด ความรู้ที่จะนำมาแก้ไขปัญหา ให้กับชุมชนต่อไป ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรมีการปรับปรุงหรือจัดให้ครูที่ทำการสอนอยู่ใน ชุมชนชนบทได้รับสวัสดิการมากขึ้น ตลอดจนการนำผลงานจากการออกไปทำงานพัฒนาชุมชนไป พิจารณาในการให้ความดีความชอบด้วย ซึ่งการปรับปรุงสวัสดิการแก่ครูนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะครูประถมศึกษาใน เขตชนบท เพราะเนื่องจากการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาใน เขต ชนบทส่วนใหญ่จะไม่มี เบี้ย เลี้ยงและค่าเดินทางตอบแทน ทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ประกอบกับสภาพ เศรษฐกิจของครูในชนบทส่วนใหญ่เป็นหนี้ เป็นสิน ทำให้ครูต้อง เอาเวลาไป ประกอบอาชีพอื่นด้วย เพื่อเพิ่มรายได้แก่ตนเอง ดังนั้นครูจึงไม่มีความพร้อมที่จะออกไปพัฒนา ชุมชนเท่าที่ควร นอกจากนี้การนำผลงานจากการออกไปทำงานพัฒนาชุมชนไปประกอบในการ พิจารณาความดีความชอบด้วยก็เป็นสิ่งที่ควรทำอย่างยิ่งเช่นกัน เพราะจะทำให้ เป็นแบบอย่างที่ดี แก่ครูคนอื่น และเกิดกำลังใจแก่ครูที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว

ข้อเสนอแนะใน เรื่องการจัดให้ครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นหรือใกล้ เคียงที่สุดมาทำการสอนนั้นก็นับว่ามีความสำคัญเช่นกัน เพราะครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่น จะเข้าใจสภาพพื้นฐานที่แท้จริงของท้องถิ่นนั้น สามารถที่จะวางแผนและจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและตรงกับความต้องการของท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็น การประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการ เดินทางด้วย ทำให้ครูมีเวลาในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี เข้าถึงประชาชนอย่างจริงจังและ จริงใจ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นก็ เป็นหนึ่งในผลงานหลักของ โรงเรียนที่จะต้องทำ ทั้งนี้ก็เพื่อการประสานงานและร่วมมือร่วมแรงกันในการพัฒนาโรงเรียน

และชุมชนให้ดีขึ้น อีกทั้งยัง เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีและความต้องการที่แท้จริงของ แต่ละฝ่ายได้ด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจจัดในลักษณะ การจัดบริการด้านข่าวสาร การพบปะ เยี่ยมเยียน เด็กและผู้ปกครอง การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการจัดงานสังสรรค์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในบางโอกาส เป็นต้น ข้อเสนอแนะในเรื่องควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ประชาชน ควรลด ละเลิกอธิบายทุกอย่างและมีความ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็เป็น ข้อเสนอแนะที่ครูพึงปฏิบัติตาม เพราะในชุมชนชนบทนั้นครูได้รับการยกย่องจากชาวบ้านมาก ถ้าหากครูประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดีก็อาจจะทำให้ประชาชนเอาแบบอย่างได้ การเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากครู เป็นผู้ มีการศึกษาดีกว่าประชาชนในชุมชน และ เป็นผู้ที่มีรายได้ประจำ ซึ่งถ้าหากครูสามารถเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนนั้น เกิดการพัฒนาและ เจริญก้าวหน้าได้มาก

ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรจัดหาครูที่มีความสามารถเฉพาะด้าน ให้เพียงพอับความต้องการของ โรงเรียนและชุมชน ในเรื่องนี้ผู้บริหารและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องใน การจัดอัตราค่าจ้างครูควรจะได้คำนึงถึงอย่างมาก เพราะเท่าที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะจัดอัตราค่าจ้าง ครูไปให้แต่ละโรงเรียนโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนการจัด วิชาที่สอนก็ไม่ตรงกับความต้องการหรือสาขาวิชาที่ครูได้เรียนมา นอกจากนั้นปัญหาในเรื่องขาด ค่าจ้างครูในแต่ละโรงเรียนก็มีมากโดยเฉพาะโรงเรียนใน เขตชนบท ดังนั้นจึงควรเพิ่มอัตรา ค่าจ้างครูให้เพียงพอับความต้องการดังกล่าว โดยอาจจะใช้วิธีการย้ายครูจากโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีอัตราค่าจ้างไว้ในโรงเรียนที่ขาดอัตราค่าจ้างครู หรืออาจใช้การย้ายสับ เปลี่ยนตำแหน่งตาม ความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่นก็ได้ ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงภูมิลา เนาของครูและ วุฒิต่างด้านวิชาชีพด้วย เพื่อ เป็นการระดมกำลังบุคลากร เข้าแก้ไข้ปัญหาให้กับชุมชนได้อย่าง ถูกต้องและตรงกับสภาพความเป็นจริง ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายคือ ผู้บริหารโรงเรียน ควรจะได้มีการจัดแบ่ง เวรให้ครูทุกคนได้ออกไปปฏิบัติงานหรือร่วม ในกิจกรรมของชุมชนอย่าง จริงจังต่อเนื่อง และติดตามผลการปฏิบัติงานของครูทุกคนอย่างสม่ำเสมอ ข้อเสนอแนะดังกล่าว นับ เป็นการจัดแบ่งงานอย่าง เป็นระบบ ครูทุกคนจะได้มีโอกาส เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ได้ เข้าใจสภาพความเป็นจริงและความต้องการของชุมชนมากขึ้น อันจะ เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างถูกต้องต่อไป และผู้บริหารก็สามารถประเมินผลงานที่ ครูได้ปฏิบัติในเรื่อง เดียวกัน เพื่อพิจารณาความดีความชอบได้ด้วย

3.2.3 ในด้านปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสภาพการทำงาน พหุ
 ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงระบบการชลประทานในหมู่บ้าน โดยพยายามจัดหาแหล่ง
 น้ำเพื่อใช้บริโภคและทำการ เกษตรให้ได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้เพราะน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรง
 ชีวิต โดยเฉพาะในเขตชนบท เกษตรกรซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากจะต้องใช้น้ำเพื่อการ เกษตร
 นอกเหนือจากไว้ดื่มไว้ใช้แล้ว การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตาม
 มาเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาการว่างงาน เนื่องจากไม่สามารถทำการ เพาะปลูกได้หรือทำการ
 เพาะปลูกได้แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาผลผลิตตกต่ำ ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า การแก้ปัญหา
 แหล่งน้ำให้กับชุมชนอาจทำได้โดยการขุด เจาะบ่อน้ำบาดาล หรือการขุดสระน้ำขนาดใหญ่ประจำ
 หมู่บ้าน หรือถ้ามีสถานที่ในการสร้างอ่างเก็บน้ำก็ควรจัดสร้างขึ้นแล้วมีคลองส่งน้ำย่อย ๆ ไปยัง
 แหล่งการ เกษตรของประชาชนให้ทั่วถึง ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้จะส่งผลถึงชีวิตและสภาพ
 ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนที่ติดตามมา ส่วนการดำเนินการนั้นพยายามให้ประชาชนและ
 ทุกหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมีการประสานงานร่วมมือกันให้มากขึ้น การปรับปรุง
 ด้านวัตถุประสงค์ความร่วมมือจากประชาชน เช่น การขอแรงงาน การบริจาคทรัพย์หรือวัสดุ
 อุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนก่อน โดยควรพิจารณาว่าชุมชนจะสามารถสนองความต้องการในแง่
 นี้ได้หรือไม่ เพราะส่วนใหญ่ประชาชนมีฐานะยากจน ดังนั้นจึงควรขอ เป็นความช่วยเหลือด้าน
 แรงงานหลังจากที่ประชาชนว่างจากงานประจำ ซึ่งก็จะสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาคตามหลัก
 การพัฒนาชุมชนที่ต้องการให้ประชาชนช่วยตนเอง(Self Help)ก่อน ถ้าเกินกำลังความสามารถ
 รัฐจึงจะ เข้าไปให้ความช่วยเหลือต่อไป

ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ชักชวนให้ประชาชนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากร
 ธรรมชาติและสถานที่สาธารณะที่มีอยู่แล้วให้ใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด โดยที่การปฏิบัติงานเพื่อ
 พัฒนาชุมชนให้รู้จักปกครองตนเอง ขึ้นอยู่กับการรู้จักนำทรัพยากรทางสังคม อันได้แก่ คน วัสดุ
 อุปกรณ์และสถาบันสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้
 (บุญเจือ ถิ่นนคร 2519 : 51) ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายในท้องถิ่นและสถานที่สาธารณะ
 ต่าง ๆ ก็นับได้ว่าเป็นหนึ่งในทรัพยากรดังกล่าวที่ชุมชนควรจะอนุรักษ์เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้นาน
 ที่สุด ทั้งนี้เพราะในระยะหลัง ๆ ปรากฏว่าทรัพยากรที่เป็นสิ่งของซึ่งได้มาจากธรรมชาติ เริ่ม
 หายากขึ้นทุกทีในบางท้องถิ่น เป็นผลมาจากหลงทางอย่างกลาย เป็นของมีค่าหรือหมดไปเพราะ
 ขาดการอนุรักษ์ที่ดี ตัวอย่าง เช่น ป่าไม้หมดไป ภูเขาคลองหรือแหล่งน้ำอื่น ๆ ดินเขิน ใช้การ

ไม่ได้ เป็นต้น ดังนั้นครูซึ่ง เป็นผู้ที่ประชาชน เชื่อถือและศรัทธา จึงควรวหาวิธีการที่จะทำให้ ประชาชนมองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่สาธารณะในท้องถิ่นของตน และสามารถช่วยกันอนุรักษ์ให้ใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด โดยอาจปลูกฝังคุณลักษณะ เหล่านี้ในตัว เด็กนักเรียนก่อน เพื่อให้ไป เผยแพร่ยังผู้ปกครองได้ต่อไป หรืออาจจะไปชี้แนะ ชักชวนผู้ปกครอง และประชาชนคนอื่น ๆ โดยตรงก็แล้วแต่ความ เหมาะสม ข้อ เสนอแนะประการสุดท้ายในด้าน นี้คือ ในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ควรจะได้มีการจัดทำร่วมกับระหว่างโรงเรียนกับ หมู่บ้าน หรือสภาตำบล นับว่า เป็นข้อเสนอแนะที่ควรจะทำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเท่าที่ผ่านมา ปรากฏว่า โรงเรียนกับหมู่บ้านหรือสภาตำบลส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจัดทำแผนพัฒนา ร่วมกัน งานจึง ไม่สอดคล้องประสานกัน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ไม่อาจสนองตอบความต้องการของแต่ละ ฝ่ายได้ หรือบาง เรื่องอาจจะ เกิดข้อขัดแย้งกันขึ้น อันจะ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนตาม มาอีกโดยไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้นในการวางแผนงานพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล โรงเรียนซึ่งมีความพร้อม ในด้านบุคลากรมากกว่าหรือมีความคล่องตัวในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นมากกว่าผู้นำหรือ ประชาชนในชุมชน จึงควรจะได้จัดอบรมผู้นำหมู่บ้าน เชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระดับผู้ปฏิบัติ ประจำตำบลมาร่วม เสนอโครงการและแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับงานพัฒนาชุมชนของ โรงเรียน หรืออภิปรายแต่ละงานหรือโครงการให้มีความ เข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้เพราะงานของ ทุกฝ่ายจะต้องลงสู่เป้าหมายอัน เดียวกันในที่สุด และมีความประสงค์ที่จะให้หมู่บ้าน ตำบล เกิด การพัฒนา เหมือนกัน

3.2.4 ในด้านปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ พบข้อเสนอแนะว่า รัฐควร จัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน โดยมีการสำรวจสภาพของ หมู่บ้านก่อนที่จะจัดสรรงบประมาณให้ ซึ่งในเรื่องนี้นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก เพราะ หากกิจกรรมที่จัดให้ไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนแล้ว ประชาชนก็จะไม่สนใจ ดังนั้นการจัดงบประมาณเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนนั้น ควรจะได้มีการสำรวจชุมชนก่อน (ดังได้อภิปรายถึงในข้อ 3.1.2) เพื่อจะได้ทราบความต้องการ ความ จำเป็นของชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง และฝ่ายบริหารในหน่วยงานระดับ สูงควรจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การแก้ปัญหาของท้องถิ่นนั้น ทางที่ถูกแล้วควรให้คนในท้องถิ่น เป็นผู้แก้ไข เพราะผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุดคือผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ การจัดสรรงบประมาณ

จึงน่าจะให้โรงเรียนและหมู่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการเองด้วย โดยหน่วยงานระดับสูงคอยติดตาม และประเมินผลการใช้เงินอย่างใกล้ชิด ซึ่งในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดการกระจายงานลงสู่ระดับปฏิบัติและให้ระดับปฏิบัติ เป็นผู้วางแผนการดำเนินงานภายใต้การติดตามดูแลและช่วยเหลือของฝ่ายบริหาร ข้อเสนอแนะประการต่อมาคือ ควรจัดสรรงบประมาณให้ได้อย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ จากผลการวิจัยของหลายท่านดังได้กล่าวมาแล้ว ในด้านปัญหาทางงบประมาณ ตลอดจนผลการวิจัยในครั้งนี้ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่างบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จตามต้องการได้ ดังนั้น การจัดสรรงบประมาณจึงควรให้ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าขาดงบประมาณในการดำเนินงานคือ โครงการบางอย่างก็ต้องหยุดชะงักและทำให้เสียงบประมาณที่ได้ดำเนินการไปแล้วด้วย และการจัดสรรงบประมาณให้ควรจะเป็นไปในลักษณะอุดหนุนงบประมาณให้ต่อเนื่องไประยะหนึ่งก่อนจนกว่าที่ทางโรงเรียนจะช่วยเหลือตัวเองได้จึงค่อยถอนความช่วยเหลือ พร้อมทั้งก็ควรที่จะได้มีการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการทุกระยะด้วย เพื่อจะได้วางแผนและดำเนินการทุกอย่างในการพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้องต่อไป

ข้อเสนอแนะในด้านปัญหาทางงบประมาณอีกประการหนึ่งคือ ควรเพิ่มงบประมาณพิเศษในเขตพื้นที่ชนบทให้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะการลงทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กในเขตพื้นที่ชนบทยังอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ยังเป็นการทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้นน้อยมาก (ปรัชญา เวสารัชช 2527 : 32) เป็นผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสที่เด็กชนบทจะได้รับ และก็จะนำไปสู่การไร้คุณภาพของประชากรส่วนใหญ่ในอนาคตด้วย ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ควรลดขั้นตอนในการจัดท่างบประมาณลง เพราะเท่าที่ผ่านมาหรือเป็นอยู่ในปัจจุบันปรากฏว่ามีวิธีการที่ยุ่งยากทำให้ล่าช้า การแก้ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างฝ่ายปฏิบัติการและฝ่ายบริหารระดับสูง เพื่อสรุปปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติงานและหาทางแก้ไขให้การจัดท่างบประมาณคล่องตัวและเกิดความสะดวกสบายทั้งสองฝ่าย ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายคือ แต่ละหมู่บ้านควรมีกองทุนสำรองเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยการเสียสละของประชาชนร่วมกับภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ภายนอกหมู่บ้าน ข้อเสนอแนะดังกล่าวนับเป็นการสนับสนุนให้บุคคลหลาย ๆ ฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนชนบทด้วย เป็นต้นว่า นักการเมือง คำนวณ ทหาร ตลอดจนสถานประกอบการต่าง ๆ อันมิใช่เป็นการจำกัดเฉพาะข้าราชการใน 6 กระทรวงหลักเท่านั้น สำหรับประชาชนในหมู่บ้าน อาจจัดหาทุนนี้โดยการจัดระบบสหกรณ์ขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันได้แพร่หลายและมีเกือบทุกหมู่บ้าน

แล้ว จากนั้นก็นำผลกำไรมาจัดตั้ง เป็นกองทุนสำรอง เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในทุก ๆ ด้านคือไป ส่วนการช่วยเหลือจากภาครัฐและ เอกชนอื่น ๆ ก็อาจทำได้โดยแต่ละหมู่บ้านจัดตั้งคณะกรรมการ ประสานงานระหว่างหมู่บ้านกับหน่วยงาน หรือบุคคลอื่นภายนอก เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เขาเห็น ความสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านและประสานงานในการติดต่อให้การดำเนินงาน เป็นไปด้วยความ เรียบร้อยด้วยดี

สรุปได้ว่าการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนา ต.เค่นนั้น ถ้าหากคณะครูได้รับการกระตุ้น การฝึกอบรม การเพิ่มขวัญและกำลังใจหรือสวัสดิการ ให้ดีขึ้นรวมทั้งได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานแล้ว นโยบาย ของกระทรวงศึกษาธิการในการให้ทุกโรงเรียน เป็นโรงเรียนชุมชน เพิ่มบทบาทในการบริการ ชุมชนโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดตั้งให้ เป็นโรงเรียนชุมชน เป็นการ เฉพาะ ก็คงจะประสบ ผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แยกข้อเสนอแนะ เป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง แก้ไขกิจกรรมและบทบาทของครูในการ พัฒนาชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง แก้ไขกิจกรรมและบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากครู เป็นบุคลากรที่สำคัญของโรงเรียนในการออกไปปฏิบัติงาน พัฒนาชุมชน แต่จากผลการวิจัยปรากฏว่าครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากฐานะทาง เศรษฐกิจของครูไม่ดี แต่มีภาระต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก จึง ต้องใช้เวลาว่างจากการสอนในวันหยุดราชการไปทำงานพิเศษอื่น ๆ นอกจากนั้นผลการ วิจัยยังได้พบอีกว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาในชนบทมีชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์มากเกินไป อีกทั้ง ยังต้องปฏิบัติหน้าที่พิเศษอื่น ๆ ในโรงเรียนอีกหลายด้าน ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ จึงควรสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูโดยการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ

และคำตอบแทนครูตามความเหมาะสม เช่น เบิกค่าเบี่ยงเลี้ยง ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าเช่าบ้าน และด้านอื่น ๆ ให้เพียงพอและทั่วถึง ตลอดจนควรมีการยกย่องครูนักพัฒนา อย่าง เป็นทางการพร้อมทั้งนำผลงานจากการออกไปปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู เป็นส่วน สำคัญในการพิจารณาความดีความชอบด้วย ส่วนปัญหาที่ครูมีชั่วโมงสอนมากเกินไปอันเนื่อง จากมีครูไม่เพียงพอ นั้น ก็ควรที่จะได้จัดสรรครูให้เพียงพอกับความต้องการและทั่วถึง เช่นกัน ไม่ใช่จำกัดให้เพียงพอ เฉพาะโรงเรียนใน เขต เมืองหรือ เขตที่เป็นชุมชน เจริญแล้ว เท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อที่ครูจะได้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในหกหน่วยงานหลักในการพัฒนา ชุมชน ควรจะได้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เพื่อ จัดฝึกอบรมร่วมกันอย่างค่อเนื่อง ในด้านความรู้และทักษะ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ตลอดจน มาตรการและแนวทางในการปฏิบัติ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อความ เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และทุกหน่วยงานสามารถดำเนินงานให้ ให้บรรลุตาม เป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้ร่วมกันด้วยดี

3. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรกำหนดขอบข่าย ภาระหน้าที่ของครู โรงเรียนประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชนให้ชัดเจน เพื่อที่หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบังคับบัญชาครูจะได้ยอมรับและให้ความสำคัญต่อบทบาทของครู ในการพัฒนาชุมชนตามแนวนโยบายที่ต้องการ

4. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรสนับสนุนหรือจัดสรร งบประมาณในการพัฒนาชุมชน เป็นการ เฉพาะอย่างค่อเนื่อง เพราะจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ซึ่งถ้าโรงเรียนไม่สามารถ จัดหางบพิเศษอื่นมา เสริมได้แล้ว โครงการทั้งหลายก็จะต้องหยุดชะงักหรือไม่สามารถพัฒนา ให้ดีกว่าเดิมได้

5. โรงเรียนควรจะได้มีการวางแผนร่วมกับชุมชน ส่งเสริมให้ความร่วมมือ และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่าง สม่าเสมอ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อันจะนำไปสู่การประสานงานกันที่ดีในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกันค่อไป

6. ครูควรที่จะมีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถทันต่อเหตุการณ์ อยู่เสมอ โดยเฉพาะความรู้ ความสามารถที่จะนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาขึ้นได้ เช่น ความรู้ในด้านวิชาชีพสาขาต่าง ๆ การเกษตร การตลาด การสาธารณสุข การเมือง การปกครอง ตลอดจนการสำรวจชุมชน เพื่อเข้าใจสภาพและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและ เปรียบ เทียบบทบาทของครู โรงเรียนประถมศึกษาใน หมู่บ้านพัฒนาดี เค้นกับหมู่บ้านอื่น ๆ
2. ควรจะได้ศึกษา เปรียบ เทียบสัมฤทธิ์ผลทางการ เรียนของนักเรียนในโรงเรียน ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านพัฒนาดี เค้นกับนักเรียนในโรงเรียนอื่น ๆ
3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้ครูและประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนได้อย่าง เต็มที่
4. ควรมีการศึกษาถึงค่านิยมและความ เชื่อของประชาชนที่เป็นประโยชน์และเป็นปัญหา อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนในแต่ละภาค แล้วนำมา เปรียบ เทียบสรุป เพื่อประโยชน์ ในการดำ เนินงานพัฒนาชุมชนของหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป
5. ในการวิจัยที่มี เครื่องมือ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า ควรมีเกณฑ์ที่แน่นอน ว่าปฏิบัติกี่ครั้งถึงจะจัดอยู่ในระดับ "มากหรือน้อย"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย